

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ РІЗНИХ РІВНІВ ТА ПРИРОДИ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

INFLUENCE OF TRANSFORMATION PROCESSES OF DIFFERENT LEVELS AND NATURE ON THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE

Підприємство є відкритою системою, на економічну безпеку якої впливають суттєві перетворення на різних рівнях економіки. Показано взаємний зв'язок трансформаційних процесів різних рівнів економіки та їхній вплив на економічну систему підприємства. Досліджено модель впливу трансформаційних процесів різної природи на економічну безпеку підприємства. Виділено трансформаційні процеси, які мають примусовий характер: перетворення форми власності та інвестиційно-інноваційної політики держави, реформи грошово-кредитної та податкової системи тощо. Виділено структурні блоки програми дослідження системи економічної безпеки підприємства в умовах трансформаційних перетворень. Зроблено висновок, що наявну систему економічної безпеки підприємства необхідно діагностувати з огляду на її здатність прогнозувати, виявляти, оцінювати, захищати та нівелювати негативний вплив ймовірних ризиків і загроз трансформаційних процесів.

Ключові слова: економічна безпека, трансформація, трансформаційні процеси, трансформаційні перетворення, безпечність трансформацій, економічна система, підприємство.

Предприятие является открытой системой, на экономическую безопасность кото-

рой влияют существенные преобразования, происходящие на разных уровнях экономики. Показана взаимосвязь трансформационных процессов различных уровней экономики и их влияние на экономическую систему предприятия. Исследована модель влияния трансформационных процессов различной природы на экономическую безопасность предприятия. Выделены трансформационные процессы, которые имеют принудительный характер: преобразование формы собственности и инвестиционно-инновационной политики государства, трансформации денежно-кредитной и налоговой систем и т.д. Выделены структурные блоки программы исследования системы экономической безопасности предприятия в условиях трансформационных преобразований. Сделан вывод о том, что действующую систему экономической безопасности предприятия необходимо диагностировать на предмет состоятельности системы в процессах прогнозирования, выявления, оценки, защиты и нивелирования негативного влияния вероятных рисков и угроз трансформационных процессов.

Ключевые слова: экономическая безопасность, трансформация, трансформационные процессы, трансформационные преобразования, безопасность трансформаций, экономическая система, предприятие.

УДК 330.1:338

<https://doi.org/10.32843/infrastruct37-59>

Ткачук Г.О.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку та аудиту
Одеська національна академія
харчових технологій

It is recognized that the economic system of the enterprise of the food processing industry is an open system, which is necessarily influenced by the significant changes and transformations that take place at different levels of economic development of the society: world, macro, mezzanine and micro level. The interconnection of transformation processes of different levels of economy and their influence on the economic security of the enterprise are shown. It is noted that transformational transformations at the food industry enterprises are under the influence of changes of external and internal character in two ways: revolutionary and evolutionary. The model of influence of different transformation processes by nature on the economic security of the food-producing enterprise is investigated. In this model, the transformation processes, which are accompanied by changes in the legislation, have a compulsory character and contribute to the transformation processes of the enterprise, are highlighted. Such processes include transformation of ownership, investment and innovation development policies, transformation of the monetary and tax system, etc. This model also highlights market processes that encourage food processing companies to initiate transformational transformations (inflation, fierce competition, the course on European integration, the global problem of food security). According to the results of the logical analysis, the structural blocks of the program of research of the system of economic security of the enterprise in the conditions of transformation transformations are allocated. These include: study of the economic security management system and its security; diagnostics of the effectiveness of the enterprise's economic security system as a whole and its ability to predict, identify, evaluate and offset the negative impact of threats to the enterprise's economic security; studying the theoretical and practical aspects of implementing transformational transformations and their impact on business security (threats); research of methodological bases of estimation of economic security level of transformational transformations. It is concluded that the current system of economic security of the enterprise must first of all be investigated in view of its ability to predict, identify, evaluate, protect and offset the negative impact of probable risks and threats of transformation processes.

Key words: economic security, transformation, transformation processes, transformation transformations, transformation safety, economic system, enterprise.

Постановка проблеми. Господарська діяльність підприємств харчової промисловості в реальному часі відбувається за умов нестабільного економічного простору. З одного боку, євроінтеграційні процеси вимагають суттєвих змін щодо наближення технологій виробництва, умов праці та якості продукції до євростандартів, з іншого – кризовий фінансовий стан самих підприємств робить цей процес скрутним. З одного боку, здійснення глибинних економічних трансформацій є нагальною необхідністю, з іншого – трансформаційні перетворення несуть певні ризики та мають

реальні загрози для бізнесу підприємства. Необхідність забезпечення відносної економічної безпечності підприємства, яке функціонує в умовах трансформаційних перетворень, робить тематику цього дослідження актуальною.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Проблемам формування, управління та забезпечення системи економічної безпеки держави загалом, окремих регіонів та підприємств присвячено немало робіт видатних вітчизняних науковців, таких як Т.М. Іванюта, Г.В. Козаченко, О.А. Кириченко, А.О. Єпіфанов, А.О. Ляшенко, В.І. Франчук

та інші. Економічна безпека підприємства розглядається в наукових працях як «стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз» [1, с. 138].

Дослідження трансформаційних процесів, які стосуються економічної системи підприємства, наведені в роботах Л.П. Стеблякової, С.А. Єрохіна, С.А. Назаренка, В.Н. Парсяк та інших. Цікавим, на наш погляд, для цього дослідження є визначення трансформації як процесу «якісних та кількісних перетворень» в економічній системі, «змін у її формі та змістові, адекватних історичним етапам розвитку суспільства» [2]. Вважаємо, що, розглядаючи ці дві категорії з урахуванням нюансів організації бізнесу у сфері переробки сільськогосподарської сировини та виробництва продуктів харчування, можна створити комплексну систему, в якій загрози і ризики трансформаційних процесів нівелюються за допомогою інструментарію системи економічної безпеки.

Постановка завдання. Основні завдання наукового дослідження, за результатами якого викладено матеріал цієї статті: показати взаємозв'язок трансформаційних процесів різних рівнів економіки; дослідити модель впливу трансформаційних процесів різної природи на економічну безпеку підприємства; виділити напрями дослідження системи економічної безпеки підприємства в умовах трансформаційних перетворень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економіка підприємства є відкритою системою, на яку обов'язково впливають зміни та перетворення, що відбуваються на різних рівнях економічного розвитку суспільства: світовому, макrorівні, мезорівні та макrorівні.

При цьому для харчової промисловості мікрорівень відповідає економічній системі окремого підприємства, що виробляє продукти харчування. Мезорівень можна визначити на рівні харчової промисловості загалом або на рівні регіону. Макrorівень представляє собою єдиний структурний організм народного господарства України. Світовий рівень економіки включає в себе національні економіки країн світу, які є інтегрованими до міжнародного ринку. Нині економічне положення окремих країн істотно залежить від впливу світового господарства загалом [3].

Трансформаційні процеси у світовому економічному просторі незалежно від їхнього змісту та форми, тривалості, глибини, якості змін та вагомості результатів завжди відбуваються на рівнях економіки загалом, політичного та соціально-економічного розвитку, галузей діяльності (промисловості) взагалі та конкретного підприємства (тобто на мега-, мезо- та мікрорівнях) одночасно. Перетворення, які відбуваються на різних рівнях, не існують самі по собі, тобто самостійно і незалежно від інших, а впливають одне на одне.

Взаємовпливов, на наш погляд, відбувається за двома напрямками (прямим та зворотним) відповідно до схеми (рис. 1).

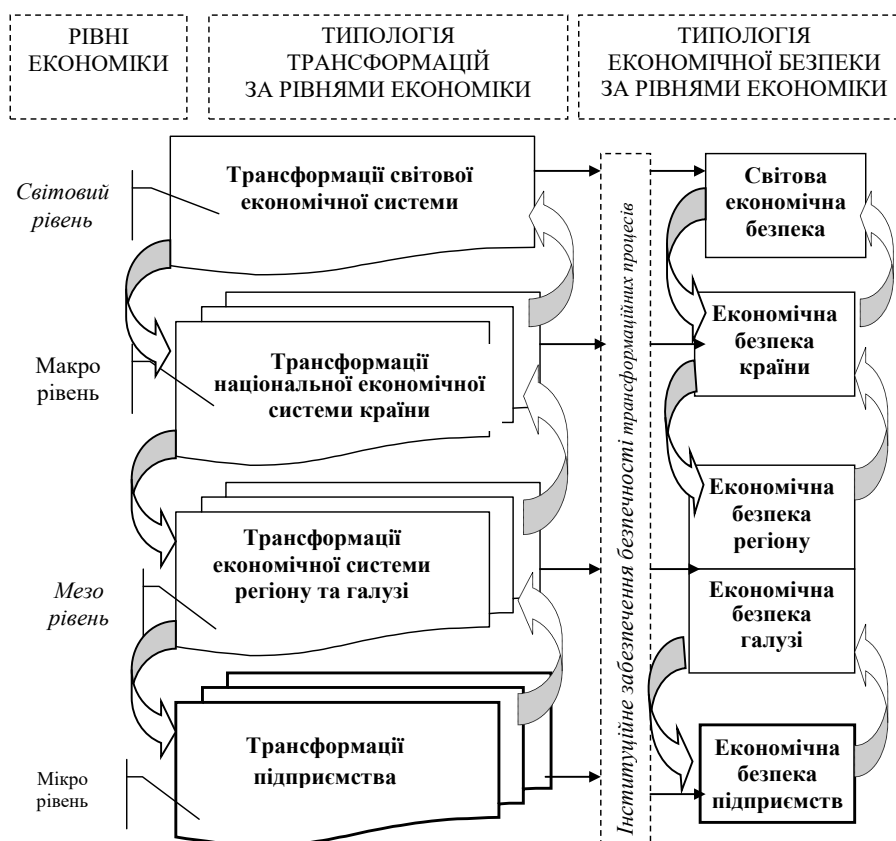
Зміни у світових тенденціях соціально-економічного та політичного розвитку приводять до частіше вимушених трансформацій, які відбуваються «згори донизу» на всіх рівнях економіки від світового та макrorівня (країни) через мезорівні (галузі промисловості та регіону) до мікрорівня (підприємства). Рушійною силою для таких змін нерідко виступає економічна криза. Для підприємств харчової промисловості з цієї нагоди є світовий процес Євроінтеграції, який у зв'язку із необхідністю досягнення відповідного європейського стандарту продуктів харчування викликав хвилю трансформацій в технології виробництва, системі контролю якості та системі менеджменту на рівнях України, харчової промисловості та кожного підприємства.

І навпаки, трансформаційні перетворення конкретних підприємств у сукупності через вплив їхніх результатів на економічну систему вищого рівня сприяє створенню нових інституцій, проведенню реформ, тобто викликає потребу у відповідних перетвореннях, зокрема законодавства та інституційного супроводження. При цьому зміна світогляду власників підприємства щодо цілей та основної концепції бізнесу сприяє еволюційному перетворенню корпоративної політики та напрямів стратегічного підходу до трансформаційних процесів та їх забезпечення. За власним рішенням проводяться трансформації, які сприяють реалізації стратегічних планів підприємства щодо забезпечення його корпоративних інтересів. Рушійною силою для «внутрішніх» трансформацій також можуть стати кризові ситуації на самому підприємстві, які розглядаються як «можливість для реалізації змін» [4]. На сучасному етапі економічного розвитку цей напрям трансформування є для харчової промисловості дуже актуальним, оскільки більше 40% підприємств цієї галузі є збитковими настільки, що прибутки 2017–2018 років не в змозі їх перекрити [5].

Таким чином, трансформаційні перетворення на підприємствах харчової промисловості відбуваються під впливом змін зовнішнього та внутрішнього характеру двома шляхами: революційним та еволюційним.

Трансформації різних рівнів економічної системи здійснюють вплив на економічну (фінансово-економічну) систему країни, галузі, регіону, підприємства відповідно і також викликають потребу у перетвореннях (трансформаціях) цієї системи.

Розвиток економічної системи суспільства в реальному часі постійно провокує створення різних трансформаційних моделей. Під трансформування підпадають інститути власності, інвестиційно-інноваційного розвитку та зовнішньоекономічної діяльності, грошово-кредитна сис-

Рис. 1. Схема потоків взаємного впливу трансформацій та систем економічної безпеки різних рівнів

Джерело: авторська розробка

тема, система оподаткування та соціального страхування. Зовнішні трансформаційні процеси, які при цьому протікають, впливають на економічну систему підприємства опосередковано через зміну норм чинного законодавства. Такі зміни можуть мати суттєвий вплив на бізнес підприємства та привести до трансформацій його фінансово-економічної системи. Наприклад, трансформація інституту власності через внесення змін у законодавство щодо приватизації державного майна у галузі виробництва спирту, виноробній промисловості та галузі зберігання зерна, без сумніву, приведе до трансформацій власності на відповідних галузевих підприємствах (рис. 1).

З іншого боку, трансформаційні перетворення можуть розпочатися під впливом ринкових процесів (інфляція, жорстка конкуренція, курс на Євроінтеграцію, світова проблема щодо забезпечення продовольством тощо) відповідно до прийнятої корпоративної політики. Для підприємств, що виробляють продукти харчування, потужним поштовхом є конкурентна боротьба за ринок збуту. На шляху до забезпечення гідного рівня конкурентоспроможності підприємства суттєво змінюють (перетворюють, трансформують) концепцію бізнесу, корпоративну політику, свою стратегію, трансформують технологію та методологію. Стимулюючий ефект

щодо прискорення трансформацій технологій для підприємств харчової промисловості має курс України на інтеграцію до ЄС та вимоги забезпечення продовольчої безпеки (рис. 2).

За таких умов у підприємства виникає потреба у забезпеченні безпечності таких процесів, тобто потреба щодо максимального зниження негативного впливу цих процесів на бізнес підприємства та його фінансовий стан. Система економічної безпеки підприємства, як показано на рис. 2, є гарантом безпеки його бізнесу від негативного впливу загроз трансформаційних процесів різної природи.

Проведене дослідження показує, що на економічну безпеку підприємств харчової промисловості сильний вплив мають:

- трансформаційні процеси, які відбуваються на вищих рівнях економіки;
- трансформаційні перетворення, які можуть бути як внутрішніми, що викликані вимогами сучасної ринкової економіки, мають еволюційний характер, найчастіше ініційовані самим підприємством, так і зовнішніми, які часто є для підприємства вимушеними, часто мають революційний характер;
- трансформаційні перетворення різної природи.

Процеси трансформації, які відбуваються в економічному просторі підприємства, несуть з собою

Рис. 2. Модель впливу трансформаційних процесів різної природи на економічну безпеку підприємства

Джерело: авторська розробка

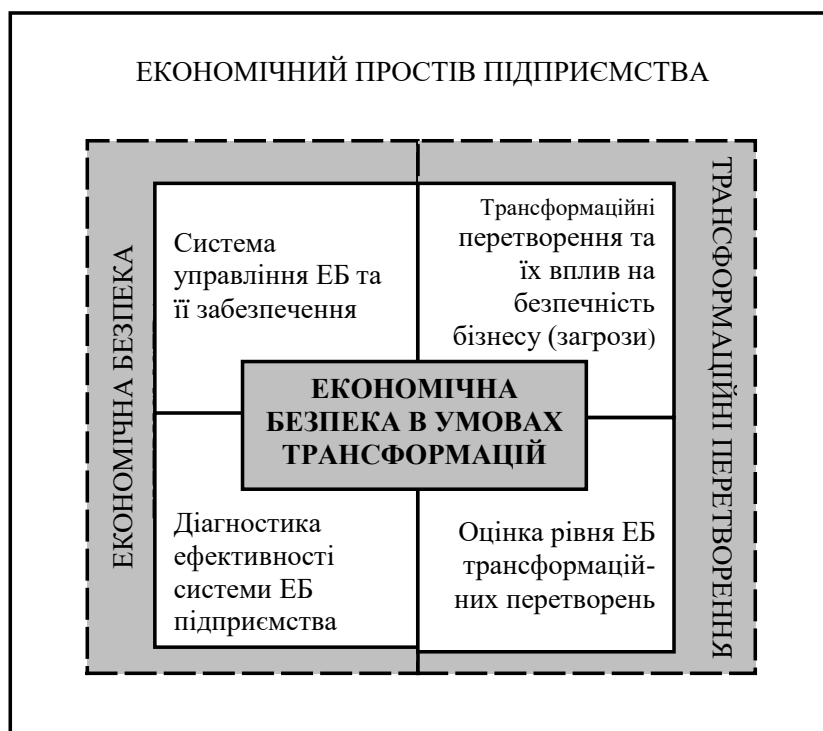

Рис. 3. Структурні блоки програми дослідження системи економічної безпеки (ЕБ) підприємства в умовах трансформаційних перетворень

певні ризики і загрози, тобто відбиваються на рівні економічної безпеки підприємства та ускладнюють систему її забезпечення. З метою запобігання негативного впливу ймовірних загроз може бути використана наявна система економічної безпеки підприємства, яка має бути досліджено та відповідним чином протестована.

Вивчення системи управління економічної безпеки на підприємстві в науковій літературі пропо-

нують проводити за трьома аспектами: «формування та забезпечення функціонування системи економічної безпеки, діяльність із забезпечення економічної безпеки, оцінювання досягнутого рівня економічної безпеки підприємства» [6].

На наш погляд, досліджувати систему економічної безпеки підприємства необхідно обов'язково з огляду на можливості цієї системи забезпечувати необхідний рівень безпеки від ймовірних загроз за

умови функціонування бізнесу в період суттєвих трансформацій. З огляду на це методологічні підходи дослідження економічної безпеки з урахуванням впливу трансформаційних перетворень слід розширити за рахунок дослідження особливостей самих трансформацій.

Структурні блоки програми дослідження, які ми пропонуємо використовувати під час вивчення системи економічної безпеки в умовах трансформаційних перетворень, наведені на рис. 3.

Вищезазначені напрями включають:

- дослідження системи управління економічною безпекою та її забезпечення;
- діагностику ефективності системи економічної безпеки підприємства загалом та щодо її спроможності прогнозувати, виявляти, оцінювати та нівелювати негативний вплив загроз економічній безпеці підприємства;
- вивчення теоретичних та практичних аспектів здійснення трансформаційних перетворень та їхнього впливу на безпечність бізнесу (загрози);
- дослідження методологічних засад оцінки рівня економічної безпеки трансформаційних перетворень.

Висновки з проведеного дослідження.

Економічна безпека бізнесу підприємства, що виробляє продукти харчування, перебуває під загрозою негативного впливу трансформаційних процесів різних рівнів економіки та різної природи. Це обґрунтовує необхідність перетворень і самої системи економічної безпеки підприємства.

За таких обставин наявну систему економічної безпеки підприємства насамперед необхідно досліджувати (діагностувати) з огляду на її здатність передбачати, ідентифікувати, оцінювати, захищати та нівелювати негативний вплив ймовірних загроз від трансформаційних перетворень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия. СПб: Алтея, 1999. 315 с.

2. Громико О.І. Зміст поняття «трансформація» як базової наукової категорії. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 1-2(1). С. 125–131.

3. Карпенко О. А. Основи антикризового управління: Навч.-метод. посіб. К.: Вид-во НАДУ, 2006. 208 с.

4. Погорелов Ю.С., Надьон Г.О. Криза в діяльності підприємства як рушійна сила його розвитку. *Стратегія економічного розвитку України*. 2017. № 40. С. 15.

5. Ткачук Г.О., Іванченкова Л.В., Склад Л.Б. Проблемні питання оцінки фінансових результатів діяльності сучасного підприємства. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. Випуск 3-1 (52), 2019 р. С. 84–88.

6. Гнилицька Л. Основи економічної безпеки. *Науково-практичний журнал «Бухгалтерський облік і аудит»*. Випуск 7. 2013. С. 41–48.

REFERENCES:

1. Shlykov V. V. (1999) *Kompleksnoye obespecheniye ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya* [Complex maintenance of economic security of the enterprise]. St. Petersburg: Althea. (in Russian)

2. Gromyko O. I. (2016) Zmist ponyattya "transformatsiya" yak bazovoyi naukovoyi katehoriyi [The content of the concept of "transformation" as a basic scientific category]. *Public administration efficiency*, vol. 1–2, no. 1, pp. 125–131.

3. Karpenko O. A. (2006) *Osnovy antykrizovoho upravlinnya: Navch.-metod. posib.* [Fundamentals of crisis management: Educational method. tool]. K.: Issue of NADU. (in Ukrainian)

4. Pogorelov Y. S., Nadion G. O. (2017) Kryza v diyal'nosti pidpryyemstva yak rushiyana syly yoho rozvytku [The crisis in the activity of the enterprise as a driving force for its development]. *Economic Development Strategy of Ukraine*, no. 40, pp. 15.

5. Tkachuk G. O., Ivanchenkova L. V., Sklar L. B. (2019) Problemni pytannya otsinky finansovykh rezul'tativ diyal'nosti suchasnoho pidpryyemstva [Problematic issues of evaluation of financial results of modern enterprise]. *Business Navigator Scientific and Production Magazine*, vol. 3–1, no. 52, pp. 84–88.

6. Gnylytska L. (2013) *Osnovy ekonomichnoyi bezpeky* [Fundamentals of Economic Security]. *Scientific and practical journal "Accounting and Auditing"*, vol. 7, pp. 41–48.

Тkachuk Haluna Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Accounting and Auditing
Odessa National Academy of Food Technologies**INFLUENCE OF TRANSFORMATION PROCESSES OF DIFFERENT LEVELS
AND NATURE ON THE ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE**

The purpose of the article. The economic system of the enterprise of the food processing industry is an open system, which is necessarily influenced by the significant changes and transformations that take place at different levels of economic development of the society: world, macro, mezzanine and micro level. Transformation processes at different levels of the economy are interconnected and affect the economic security of the enterprise.

Methodology. The simulation method was used to characterize the impact of different transformation processes by nature on the economic security of the enterprise. The method of logical analysis allowed to determine the structure of the program of studying the economic security of the enterprise in the conditions of transformational transformations. The method of generalizing the results allowed us to draw conclusions and identify areas for further research.

Results. The need to ensure the relative economic security of the business of the enterprise, which operates in the context of transformational transformations, makes the topic of this research relevant. The interconnection of transformation processes of different levels of economy and their influence on the economic security of the enterprise are shown. It is noted that transformational transformations at the food industry enterprises are under the influence of changes of external and internal character in two ways: revolutionary and evolutionary. The model of influence of different transformation processes by nature on the economic security of the food-producing enterprise is investigated. In this model, the transformation processes, which are accompanied by changes in the legislation, have a compulsory character and contribute to the transformation processes of the enterprise, are highlighted. Such processes include transformation of ownership, investment and innovation development policies, transformation of the monetary and tax system, etc. This model also highlights market processes that encourage food processing companies to initiate transformational transformations (inflation, fierce competition, the course on European integration, the global problem of food security). According to the results of the logical analysis, the structural blocks of the program of research of the system of economic security of the enterprise in the conditions of transformation transformations are allocated. These include: study of the economic security management system and its security; diagnostics of the effectiveness of the enterprise's economic security system as a whole and its ability to predict, identify, evaluate and offset the negative impact of threats to the enterprise's economic security; studying the theoretical and practical aspects of implementing transformational transformations and their impact on business security (threats); research of methodological bases of estimation of economic security level of transformational transformations. Thus, the likelihood of risks and threats from the impact of transformation processes justifies the need to transform the system of economic security of the enterprise.

Practical implications. The article shows the need to transform the economic security system at enterprises undergoing transformation. The results of this work can be used to form a theoretical basis for the study of the functioning of the enterprise's economic security management system under conditions of transformation processes. The studies were conducted in view of the specifics of the food industry.

Value/originality. The article shows the need to transform the economic security system at enterprises undergoing transformation. It is concluded that the current system of economic security of the enterprise must first of all be investigated in view of its ability to predict, identify, evaluate, protect and offset the negative impact of probable risks and threats of transformation processes.